

A Descriptive / Qualitative Research on the Place of Translation and Translator Concepts in Society

Fadime ÇOBAN ¹ & Fatma ÜNAL ²

Abstract

In this study, 88 participants were accessed and asked to write down the words and sentences they had in mind regarding the concepts of translation and translator. The purpose of asking for participants' opinions on these concepts is to disclose how the phenomenon of translation and the concept of translator are perceived in society as well as the place of the translator in the culture in which he/she lives. Attempting to determine the current situation, the study was designed as a qualitative research and the findings obtained were explained in the form of tables using descriptive analysis method. In the study, the sentences and expressions the participants wrote down and stated about the concepts of translation and translator were scrutinized and the themes that were appropriate for these sentences were determined. It was found out that the most frequently repeated frequency values were in the themes of "approaches to translation", "areas of expertise in translation" and "interlingual and intercultural communication" regarding the concept of translation, whereas the themes of "bilingual and bicultural expert", "professional areas of expertise" and "personality traits" were the most frequently repeated themes in the concept of translator. The frequency of use of these themes actually indicates that the concepts of translation and translator have a meaning in mind, even from different perspectives. Another reason for the high frequency of these themes regarding these concepts might also be that they are among the most basic themes. Other themes are also of importance in terms of underlining the concepts. Finally, for a clearer understanding, it might be useful for both participants of the study and the general reader to read scientific works written in the relevant literature or publications summarizing the state of the translation market and the translation phenomenon.

Keywords

Translation
Translator
Translation Market
Qualitative Research
Descriptive Analysis

Article Info

Received 10.08.2023
Reviewed 05.09.2023
Published 30.09.2023
Doi Number 10.29228/ijlet.71633

Reference

Çoban, F., & Ünal, F. (2023). A Descriptive/qualitative research on the place of translation and translator concepts in society. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 11(3), 195-206.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, fcoban@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2213-6219

² Prof. Dr., Bartın Üniversitesi, funal@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1829-2999

Toplumda Çeviri ve Çevirmen Kavramlarının Yeri Üzerine Betimleyici/Nitel Bir Araştırma

Özet

Anahtar Kelimeler

Bu çalışmada çeviri ve çevirmen denince ne anlaşılmaktadır sorusu odağında 88 katılımcıya ulaşılarak söz konusu kavramlara yönelik akıllarındaki kelimeleri ve cümleleri yazması istenmiştir. Bu kavramlara yönelik görüş istenmesinin amacı çeviri olgusunun ve çevirmen kavramının toplumda nasıl algılandığı ve çevirmenin yaşadığı kültürdeki yerini ortaya çıkarmaktır. Bu şekilde bir durum tespiti yapılması hedeflenmiştir. Çalışma nitel araştırma şeklinde tasarlanmış olup elde edilen bulgular betimleyici analiz yöntemiyle tablo şeklinde açıklanmıştır. Araştırmada katılımcıların çeviri ve çevirmen kavramlarına yönelik yazdıkları ve ifade ettikleri cümleler/ ifadeler incelenerek bu cümleler için uygun temalar belirlenmiş ve en sık tekrar edilen frekans değerlerinin çeviri kavramında “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar”, “çeviride uzmanlık alanları” ve “diller ve kültürler arası iletişim” temalarında olduğu, çevirmen kavramında ise “diller ve kültürler arası uzman”, “mesleki uzmanlık alanları” ve “kişilik özellikleri” temalarının en sık tekrar edilen temalar olduğu tespit edilmiştir. Bu temaların kullanım sıklığı, aslında söz konusu kavramların zihinde farklı açılardan da olsa bir anlam oluşturduğunu göstermektedir. Bu kavramlara ilişkin temaların frekans yüksekliğinin bir diğer nedeni de söz konusu temaların en temel temalar arasında yer alması olabilir. Diğer temalar da kavramların altının çizilmesi açısından önem taşımaktadır. Son olarak konunun daha da somutlaştırılması açısından hem araştırmaya katılanların hem de genel okuyucunun ilgili literatürde yazılmış bilimsel eserleri ya da çeviri piyasası ve çeviri olgusunun durumunu özetleyen yayınları okuması faydalı olabilir.

Çeviri

Çevirmen

Çeviri Piyasası

Nitel Analiz

Betimleyici Analiz

Article Info

Gönderim Tarihi	10.08.2023
Kabul Tarihi	05.09.2023
Yayın Tarihi	30.09.2023
Doi Numarası	10.29228/ijlet.71633

Kaynakça

Çoban, F ve Ünal, F. (2023). Toplumda Çeviri ve Çevirmen Kavramlarının Yeri Üzerine Betimleyici/Nitel Bir Araştırma. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 11(3), 205-206.

Giriş

Mütercim ve Tercümanlık bölümlerinin, Türkiye’de kuruluşu 1983/1984 yıllarında mümkün olabilmıştır. İlk kez, Boğaziçi ve Hacettepe Üniversiteleri Mütercim Tercümanlık programlarını kurarak öğrenci almaya başlamış ve o zamandan bu yana açılan bölümlerin sayısı artmıştır³. Örneğin, 1992 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi bünyesinde Fransızca Mütercim-Tercümanlık ve 1994 yılında da İstanbul Üniversitesi bünyesinde Almanca Mütercim-Tercümanlık bölümleri kurulmuştur (Çalışkan ve Kartal, 2021: 42).

Kuruluş tarihinden bu yana yaklaşık 40 yılı geride bırakan mütercim tercümanlık bölümleri her yıl sayısız mezun verip, çeviri piyasası her geçen gün farklı açılımlarla genişlemesine karşın, mütercim tercümanlığın meslek olarak kabul edilebilmesi nispeten yavaş olmuştur. 28543 Sayılı Resmi Gazete ilanı ile, Mesleki Yeterlilik Kurumu Çeviride Meslek Standardını Ulusal Meslek Standardı kapsamında 12UMS0274-6 Referans Koduyla Seviye 6 şeklinde ilk kez 29 Ocak 2013 tarihinde açıklamıştır⁴. O günden bugüne çevirinin meslek olarak algılanmasına yönelik Çeviri Derneği ve üniversitelerin işbirliğiyle iyileştirmeler yapılmasına rağmen, henüz ülkemizde çeviride bir meslek odası yoktur (krş. Eruz, 2012; Öner, 2012). Bu sorun Uysal tarafından 2017 yılında savunduğu doktora tezinde de dile getirilmiştir.

Henüz meslekleşme sürecini tamamlamamış ve meslek odası bulunmayan çevirmenlik mesleğine ve çevirmen kavramına yönelik toplumda farklı düşünceler ve tartışmalar mevcuttur. Örneğin, bazıları çevirinin profesyonel bir meslek olduğunu düşünürken kimileri ise bu eylemin amatör bir eylem olduğunu ileri sürmektedir. Yine kimileri çeviri mesleğini dil bilen herkesi gerçekleştirebileceğini iddia ederken, kimileri de bu eylemin sadece dil bilerek gerçekleştirilemeyeceğini bunun ötesinde göz önünde bulundurulması gereken durumlar olduğunu iddia etmektedir. Bazıları da çevirmeni dil bilen uzman olarak tanımlarken, bazıları çevirmenin iki dilli ve kültürlü uzman olduğunu ileri sürmektedir ya da söz konusu kavrama farklı açılardan yaklaşabilmektedir.

Bu açıdan bir durum tespiti yaparak daha somut veriler elde etmek amacıyla bu çalışmada 88 katılımcıya ulaşılarak katılımcılardan çeviri ve çevirmen kavramlarıyla ilgili görüşlerini cümle ve kelime bazlı olarak yazmaları istenmiştir. Ülkemizde henüz meslekleşmesini ve kurumsallaşmasını tamamlamamış çevirmenlik mesleğinin iki önemli bileşeni olan çeviri ve çevirmen kavramlarının toplumdaki algılanma şekli, bu kavramların toplumsal konumu ve çevirmenin yaşadığı kültürdeki yeri nitel analiz yöntemleriyle incelenerek betimleyici yaklaşımla mevcut durum ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve öneride bulunulmuştur.

Araştırma Sorunları

Çalışmanın araştırma sorunları şu şekilde ifade edilebilir:

1. Ülkemizde çevirmenlik kavramına yönelik toplumsal bakış açısı ve görüşler nedir?
2. Ülkemizde çeviri kavramına yönelik toplumsal bakış açısı ve görüşler nedir?

³<http://www.sakine-eruz.com/ceviribilimsel-kaynaklar-sakine-eruz-esen/tuerkiyede-ceviribilim-bolumlerinin-kurulmasi/index.php> Erişim: 24.06.2022

⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130129M1-1.htm> Erişim: 24.06.2022

Yöntem

Araştırma Deseni

Araştırma nitel araştırma şeklinde tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, araştırmaya katılan bireylerin inanışları, duyguları, alışkanlıkları, sahip oldukları değer vb. hakkında bilgi sahibi olmak üzere gerçekleştirilen araştırmalardır (Frankfort Nachmias, Nachmimas ve DeWard, 2015: 243). Nitel araştırma yöntemleri sayesinde özellikle sosyoloji, psikoloji ve pedagoji gibi bilim alanlarında, insanın derinlemesine incelenmesine olanak sağlayan yenilikçi bütünsel yaklaşımlar geliştirilerek insana dair her olgu ele alınmaya başlanmıştır (Baltacı, 2019: 369). Bu çalışmada, çeviri ve çevirmen kavramlarının toplumda nasıl algılandığına yönelik nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma için gerekli etik kurul onayı alınmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma çevirmen, çevirmen adayları ve çeviriye ilgi duyan 88 kişiye uygulanmıştır. 88 katılımcıdan 25'i erkek, 63'ü kadındır. Bu oran, katılımcıların büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanların meslek grupları ise; öğrencilik, akademisyenlik, çevirmenlik, tercümanlık, işletmecilik, tıp doktorluğu, müşteri temsilciliği, sınıf öğretmenliği, mühendislik vb. alanlardır.

Veri Toplama Araçları ve Uygulama

Araştırmada veri toplamak üzere kelime ilişkilendirme testi (KİT) kullanılmıştır. Kelime İlişkilendirme Testi, *“anahtar kavrama (uyarıcı kelime) verilen cevap kelimelerine bağlı olarak kişilerin bilişsel yapısındaki kavram ve kavramlar arası bağları araştırmak için yaygın olarak kullanılan bir metottur”* (Doğan, Yücel Güngör, Güngör, 2018: 169). Çalışmada 88 katılımcıdan çeviri ve çevirmene ilişkin kavramlar ve çeviri ve çevirmenle ilgili cümleler yazmaları istenmiştir. Böylelikle katılımcıların çeviri ve çevirmenlik kavramlarından ne anladıkları ortaya çıkarılarak çeviri ve çevirmenliğe dair toplumsal bakış açısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Analizlerde betimsel analiz yöntemine başvurulmuştur. Betimsel analiz, yaygın olarak nitel veri seti üzerinde detaylı ayrıştırma gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılan bir analiz yöntemidir. Bu yöntemle, veriler özetlenir ve yorumlanır (Baltacı, 2019: 377). KİT kullanarak elde edilen veriler kelimelerin sayısı, verilen cevapların sayısı ve semantik ilişki tekniği ile analiz edilmiştir. Sınıflandırma en sık tekrar edilen kelimeler baz alınarak yapılmıştır. Diğer sözcüklerle ilişkili olmayan ve bağlam dışı sözcükler dahil edilmemiştir. Kelimeler, sık kullanımlarına göre ve semantik ilişki kriterleri kullanılarak hesaplanmıştır (bkz. Atasoy 2004'den ve Kostova ve Radoynosvka'dan akt. Ünal, Tarhan ve Çürükvelioğlu Köksal, 2018: 36). Bulgular, kategori ve kategori frekansına göre kavram ağları ve tablo şeklinde verilmiştir. Katılımcıların cevapları cinsiyetleri baz alınarak ayrı frekans tabloları şeklinde gruplandırılmıştır. Söz konusu bu tablolarda örnek cümleler verilmekle beraber yorumlanmıştır (krş. Miles and Huberman, 1994, Ünal, Tarhan ve Çürükvelioğlu Köksal, 2018).

Bulgular

Tablo 1: Çeviri Kavramına Yönelik Bulgular

Cinsiyet	Diller ve kültürlerarası etkileşim	Mesleki Sorunlar	Emek	Mesleki Beceriler	Hayat Boyu Öğrenme	Ürün	Yaratıcılık	Çeviride Uzmanlık Alanları	Çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar	Kişisel Beceriler	Mesleki Avantajları
Kadın	113	28	11	84	13	39	8	108	146	34	28
Erkek	38	17	4	15	3	19	3	62	54	3	14

Katılımcı ifadelerine bakıldığında çeviri kavramına ilişkin olarak 11 tema belirlendiği ifade edilebilir. Bu temalar, “diller ve kültürler arası iletişim”, “mesleki sorunlar”, “emek”, “mesleki beceriler”, “hayat boyu öğrenme”, “ürün”, “yaratıcılık”, “çeviride uzmanlık alanları”, “çeviri/çeviriye ilişkin yaklaşımlar”, “kişisel beceriler” ve “mesleki avantajlar” temalarıdır.

Katılımcılar, çeviri kavramına ilişkin onun diller ve kültürler arası iletişim olduğunu, emek ve ürün boyutunun bulunduğu, bir hayat boyu öğrenme süreci olduğunu, birtakım mesleki ve kişisel beceriler gerektirdiğini ancak mesleki sorunları da beraberinde getirdiğini, yaratıcılık ilkesinin bulunduğunu, mesleki birtakım avantajları olduğunu, çeviride birden çok uzmanlık alanı bulunduğunu, çeviri sürecinde birtakım yaklaşımlar bulunduğunu ifade etmiştir.

Çeviri kavramına yönelik Tablo 1’de de görüldüğü gibi, kadın katılımcılar tarafından “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar” (146), “diller ve kültürler arası iletişim” (113), “çeviride uzmanlık alanları” (108), “mesleki beceriler” (84), “ürün” (39), “kişisel beceriler” (34), “mesleki sorunlar” ve “mesleki avantajlar” (28), “hayat boyu öğrenme” (13), “emek” (11) ve “yaratıcılık” (8) temaları sırasıyla en sık tekrar edilen temalardır. Erkek katılımcıların en sık tekrar ettiği temalar ise sırasıyla “çeviride uzmanlık alanları” (62), “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar” (54), “diller ve kültürler arası iletişim” (38), “ürün” (19), “mesleki sorunlar” (17), “mesleki beceriler” (15), “mesleki avantajlar” (14), “emek” (4), “ürün”, “yaratıcılık” ve “kişisel beceriler”dir (3). Kadın ve erkek katılımcıların en sık kullandığı temaların başında “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar”, “çeviride uzmanlık alanları” ve “diller ve kültürler arası iletişim” gelmektedir. Katılımcılar daha öncede belirtildiği gibi çevirmen, çevirmen adayları ve çeviriye ilgili duyan farklı mesleki profillere sahip kişilerden oluşmaktadır.

Bilindiği gibi çeviride birden çok uzmanlık alanı bulunmaktadır ve her bir uzmanlık alanı çevirisi farklı birtakım yaklaşımların uygulanmasını gerektirir. “Çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar” ve “çeviride uzmanlık alanları” temalarında frekans değerlerinin yüksek çıkmasının nedeni bunlar olabilir. Ayrıca, çeviri denince akla bir de çevirinin bugün kabul edilen en geçerli tanımı “diller ve kültürler arası iletişim” gelmektedir. “Diller ve kültürler arası iletişim” temasında frekans değerinin yüksek çıkmasının bir sebebi çeviri denince ilk akla gelen tanımlamalardan birinin bu tanımla olması ihtimalidir.

Tablo 2’de çeviri kavramına yönelik örnek cümleler yer almaktadır. Tablo 1’de belirtilen temalara karşılık gelen bazı katılımcı örnek cümleleri bu tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Çeviri Kavramına Yönelik Örnek Cümleler

Tema	Örnek Cümleler
Diller ve kültürlerarası etkileşim	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviri, kültürler arası etkileşimin diller aracılığıyla aktarılmasına denenen bir eylemdir. ✓ Çeviri yapmak kültürler arası yolculuk yapmaktır. ✓ Çeviri iki dil arasında dilsel ve kültürel aktarım yapmaktır.
Mesleki Sorunlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Noter müşteriden çeviri parası alır ama çevirmene vermez. Çevirmen müşteriden ayrıca çeviri parası alır. Ve Noter vergi dairesine çevirmenini ihbar eder. ✓ Bazı çevirmenler çalıştığı sektörden dolayı söylediklerine göre riskli bir konumdadır. ✓ Çeviri yapmak herkesin harcı değil.
Emek	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviri yapmak zahmetli bir iştir. ✓ Çeviri yapmak zorlu bir süreçtir. ✓ Çevirmenlik mesleğinde iyi bir yere gelmek için yoğun bir şekilde çalışılmaktadır.
Mesleki Beceriler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Okutulan metni önce iyice anlayıp, onu kendi ana dilinde en anlaşılır şekilde ifade etme etkinliği. ✓ Çeviri; çevirmenin dil becerisini, kültür birikimini arka plan bilgisini bir araya getirerek kaynak metinle empati kurduğunda erek metinde yeniden üretilerek bir anlama kavuşturduğunda iki dil ve iki kültür arasında köprü görevi gören bir iletişim şeklidir.
Hayat Boyu Öğrenme	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviri mesleği, teknolojiyle özdeşleşmiş durumdadır. Eğer gündemi takip etmezseniz başarısız olursunuz. ✓ Çeviri farklı alanlarda, farklı dillerde yapılabilir ve bilgi birikimi ister. ✓ Yazılı çeviride dijital teknolojinin getirmiş olduğu imkanları kullanmalıyız.
Ürün	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviri sadece yazanın değil çevirmenin de bir ürünüdür. ✓ Farklı bir dildeki eserin başka bir dile çevrilmesi ile çeviri eseri ortaya çıkar. ✓ Farklı diller arası, herhangi bir konuya insanların iletişimi için çıkarılan ürün.
Yaratıcılık	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Bir yazıyı başka harflere dönüştürmek. Bir sözü farklı şekilde ifade etmektir. ✓ Çeviriler öyle yerinde yapılmalı ki bunu okuyan ya da dinleyenler kendi dillerinden bir şeyler dinliyor/okuyor sanmalılar. ✓ Çeviri yaparken yorumlama kullanılmalı.
Çeviride Uzmanlık Alanları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviri alanı birçok alanı kapsar. Çeviri genellikle iki alana ayrılır: sözlü ve yazılı çeviri. ✓ Sözlü çeviride simultane ya da ardıl seçenekleri vardır. ✓ Oyun çevirisi, küresel anlamda oyun piyasasının yüksek ticari hacime ulaşmasının ardından en çok rağbet gören alanlardan biri haline gelmiştir.
Çeviri /çeviriye ilişkin Yaklaşımlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviri kaynak metni, erek metne ya da tam tersi olacak şekilde erek kültürün anlayacağı biçimde aktarmak. ✓ Çeviri salt dilsel bir aktarım değildir. ✓ Çeviri, çevirmen tarafından kaynak metne sadık kalarak erek kitleye bir erek metin çıkarmak için kaynak odaklı ya da erek odaklı yaklaşımlarla yapılır.
Kişisel Beceriler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviri sektöründe ilerleyebilmek için çevremizi çok geniş tutmamız gerekmektedir. ✓ Bir çevirmen cesur, hazır cevap, çabuk düşünebilen, kıvrak zekalı, ikna etme yeteneğine sahip, dilini iyi kullanma ve stresini yönetebilme gibi bir çok özelliğe sahip olmalıdır çünkü çeviri işi zor ve bazen de karmaşık olabilir. ✓ İletişim kurmayı seven sosyal biri.
Mesleki Avantajları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çevirmen çalıştığı yerde bir ihtiyaç olarak görüldüğü için [birçok] çalışandan daha ön plandadır. ✓ Birkaç dil bilip birçok kültürden insanla iletişim kurabileceği için şanslıdır. ✓ Çeviri bugün halen toplumların farklı toplumlar hakkında bilgi toplamasında ve ilerlemesinde başvurulan ve bu sebeple talebi azalmayacak bir süreçtir.

Tablo 2 incelendiğinde, örnek cümlelerin karşılık geldiği temalarla bağdaştığı görülmektedir. Yukarıdaki tablodan bazı örnek cümleler incelenmiştir. Örneğin bir katılımcı “Farklı bir dildeki eserin başka bir dile çevrilmesi ile çeviri eseri ortaya çıkar” şeklinde bir cümle yazmıştır. Bu cümle çevirinin aslında bir “ürün” olduğunu ortaya koymaktadır ve çalışma için belirlenen ürün temasıyla

bağdaşmaktadır. Benzer şekilde, “Çeviri yapmak zahmetli bir iştir”. “Çeviri yapmak zorlu bir süreçtir”. “Çevirmenlik mesleğinde iyi bir yere gelmek için yoğun bir şekilde çalışılmaktadır” cümleleri de çevirinin bir “emek” olduğunu akla getirmektedir ve bu nedenle söz konusu cümleler emek temasıyla bağdaşmaktadır. Çevirinin diller ve kültürler arası bir iletişim olduğu temasına yönelik katılımcılar “Çeviri, kültürler arası etkileşimin diller aracılığıyla aktarılmasına denenen bir eylemdir”, “Çeviri yapmak kültürler arası yolculuk yapmaktır” ve “Çeviri iki dil arasında dilsel ve kültürel aktarım yapmaktır” cümlelerini yazmıştır. Zaten günümüzdeki kullanım şekliyle çeviri deyince yapılan tanımların çoğunluğu çevirinin sadece dilsel değil aynı zamanda bir kültür aktarımı olduğu şeklindedir. Bu nedenle temayla bir bağdaşma söz konusudur. “Mesleki sorun” temasıyla” ile ilgili bir katılımcı “Noter müşteriden çeviri parası alır ama çevirmene vermez. Çevirmen müşteriden ayrıca çeviri parası alır. Ve Noter vergi dairesine çevirmenini ihbar eder” cümlesini sarf etmiştir.. Noter konusu çoğu çevirmen tarafından sorun olarak dile getirilen bir durumdur. Bu ifadeler, bu nedenle “mesleki sorun” temasına uygundur. Bununla beraber, bir katılımcı “mesleki beceri” teması açısından çeviriyi “Okutulan metni önce iyice anlayıp, onu kendi ana dilinde en anlaşılır şekilde ifade etme etkinliği” şeklinde açıklamıştır. Bu cümle de “mesleki beceri” temasıyla bağdaşmaktadır. “Hayat boyu öğrenme” teması açısından bir katılımcı “Çeviri mesleği, teknolojiyle özdeşleşmiş durumdadır. Eğer gündemi takip etmezseniz başarısız olursunuz” ifadesini sarf etmiştir. Cümlelerin temayla bağdaştığı ifade edilebilir. “Yaratıcılık” teması boyutunda katılımcılardan biri “Çeviriler öyle yerinde yapılmalı ki bunu okuyan ya da dinleyenler kendi dillerinden bir şeyler dinliyor/okuyor sanmalılar” şeklinde bir cümle kullanmıştır. Bu cümlede yaratıcılık teması için uygun görünmektedir. “Kişisel beceriler” açısından bir katılımcı “Çeviri sektöründe ilerleyebilmek için çevremizi çok geniş tutmamız gerekmektedir” şeklinde bir cümle yazmıştır. Bu cümle aslında kişisel beceriler içerisinde bulunan iletişim kurma becerisi ile ilgilidir. Bu nedenle temayla yazılan cümle arasında bir bağdaşma söz konusudur. “Mesleki avantajlar” teması açısından bir katılımcı çevirmeni “Birkaç dil bilip birçok kültürden insanla iletişim kurabileceği için şanslı” kişi olarak belirtmiştir. Burada da cümle ve tema arasında bağdaşma vardır. “Çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar” teması açısından bir katılımcı çeviriye bilimsel yaklaşımlar değerlendirildiğinde geçerli bir açıklama olan “Çeviri, çevirmen tarafından kaynak metne sadık kalarak erek kitleye bir erek metin çıkarmak için kaynak odaklı ya da erek odaklı yaklaşımlarla yapılır” cümlesini kullanmıştır. Yine söz konusu temayla bir bağdaşma bulunmaktadır. “Çeviri alanı birçok alanı kapsar. Çeviri genellikle iki alana ayrılır: [S]özlü ve yazılı çeviri. Sözlü çeviride simultane ya da ardıl seçenekleri vardır” cümleleri ise “çeviride uzmanlık alanları” temasıyla bağdaşmaktadır.

Tablo 3: Çevirmen Kavramına Yönelik Bulgular

Cinsiyet	Diller ve Kültürler Arası Uzman	Mesleki Uzmanlık Alanları	Mesleki Beceriler	Kişilik Özellikleri	Mesleki Sorunlar	Hayat Boyu Öğrenci	Mesleki Avantajlar	Mesleki Statüsü	Çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar	Yardımcı Kaynaklar	Tanımlayıcı İfadeler
KADIN	125	131	85	119	7	15	17	12	26	26	38
ERKEK	43	38	28	27	6	9	4	4	20	2	51

Katılımcı ifadelerine bakıldığında çevirmen kavramına ilişkin olarak 11 tema belirlendiği ifade edilebilir. Bu temalar, “diller ve kültürler arası uzman”, “mesleki uzmanlık alanları”, “mesleki beceriler”, “kişilik özellikleri”, “mesleki sorunlar”, “hayat boyu öğrenci”, “mesleki avantajlar”,

“mesleki statü”, “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar”, “yardımcı kaynaklar” ve “tanımlayıcı ifadeler” temalarıdır.

Tablo 3 incelendiğinde kadın katılımcılar tarafından en sık tekrar edilen temalar sırasıyla “diller ve kültürler arası uzman” (125), “mesleki uzmanlık alanları” (131), “kişilik özellikleri” (119), “mesleki beceriler” (85), “tanımlayıcı ifadeler” (38), “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar” ve “yardımcı kaynaklar” (26), “mesleki avantajlar” (17), “hayat boyu öğrenci” (15), “mesleki statü” (12) ve “mesleki sorunlar” (7)’dir. Erkek katılımcıların en sık tekrar ettiği temalar ise sırasıyla “tanımlayıcı ifadeler” (51), “diller ve kültürler arası uzman” (43), “mesleki uzmanlık alanları” (38), “mesleki beceriler” (28), “kişilik özellikleri” (27), “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar” (20), “hayat boyu öğrenme süreci” (9), “mesleki sorunlar” (6), “mesleki avantajlar” ve “meslek statü” (4) ve “yardımcı kaynaklar” (2)’dir. Kadın ve erkek katılımcıların en sık kullandığı temaların başında “diller ve kültürler arası uzman”, “mesleki uzmanlık alanları” ve “kişilik özellikleri” gelmektedir. Çevirmen deyince onu tanımlayacak en yaygın tanım çevirmenin diller ve kültürler arası uzman olduğudur. Günümüzde en yaygın tanım budur. Bununla birlikte, “mesleki uzmanlık alanları” ve “kişilik özellikleri” temaları da çevirmenlik kavramıyla daha sık ve daha doğrudan ilişki kurulabilecek temalar arasında değerlendirilebilir. Bu nedenle bu temalarda frekans değeri daha yüksek çıkmış olabilir.

Tablo 4’de çevirmen kavramına yönelik bazı örnek cümleler yer almaktadır. Tablo 3’de belirtilen temalara karşılık gelen, katılımcı örnek cümleleri bu tabloda yer almaktadır.

Tablo 4: Çevirmen Kavramına Yönelik Örnek Cümleler

Tema	Örnek Cümleler
Diller ve kültürlerarası uzman	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çevirmen , diller ve o dillerin kültürleri arasında köprü görevi gören kişidir. ✓ Çevirmen, hiç bilmediğiniz bir dilde hiç bilmediğiniz bir kültürde size yardımcı olan, iki kültür ve dil arasında köprü görevi gören, dil bariyerini ortadan kaldıran, kültür aktarımı yapan biridir. ✓ Bir meslek veya bölümden çok daha fazlası, çevirmenler kültürlerarası köprüyü kuran ve devam ettiren en önemli meslek sahibi kişilerdir.
Mesleki Uzmanlık Alanları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çevirmenler yazılı çevirmen (mütercim) ve sözlü çevirmen (tercüman) olarak ikiye ayrılabilir. ✓ Çevirmenlik görüldüğü üzere birçok dalda yapılabilen bir meslektir. Tıp, dizi ve daha birçok alanda farklı diller arasında çevirmenlik yapılabilmektedir. ✓ Bir çevirmen, mesleğini edinme süresince çoklu dillere ve kültürlere maruz kalarak ufku geliştirebilir ve işe başladığı zaman kendine özgüveni sayesinde mesleğini en üst seviyelere çıkartabilir ve daha sonraları ise kendi kararına bağlı olarak farklı sektörlerde Freelancer olarak işe başlayabilir.
Mesleki Beceriler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Odaklanabilme yetisi, her çevirmenin kazanması gereken ve kariyeriyle ilişkili olan önemli bir yetidir. ✓ Özellikle yerelleştirme alanında uzman olmak isteyen çevirmenlerde yaratıcılık önemli bir unsurdur. ✓ Çevirmen öncelikli olarak hem ana dilini hem hedef dili hem gramer hem de kültürleri bakımından iyi bilmeli ve iyi tanınmalıdır. ayrıca, elindeki teknik imkanları iyi kullanabilmeli ürün için gerekli yeterlik ve hızda olmalıdır. Açık, anlaşılır, işbirlikçi ve yenilikçi olmalıdır.
Kişilik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Bir çevirmenin işini doğru ve profesyonel bir şekilde yapabilmesi için azim, özgüven ve ilgisinin olması gerekiyor, ki bunlar en önemli özelliklerinden birkaçıdır. ✓ Bir çevirmen sorumluluklarını iyi bilmeli ve vaktini iyi değerlendirmelidir. ✓ Çevirmen yeniliklere açık, pratik zekaya sahip, araştırmacı ve görev icabı seyahat etmeyi seven ve yeri geldiğinde zorluklarla başa çıkabilen, esnek çalışma saatlerine uyum sağlayabilen, yazılı ve sözlü alanlarda çalışabilen bir kişidir.
Mesleki Sorunlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çeviriyi iyi tarif eden ama çeviri yapamayan çevirmenler yetişiyor. ✓ Çevirmenler zamana karşı yarışabilir ve iletişim kabiliyeti yüksek olmalıdır. ✓ Çevirmenlik önemli ve bir o kadar da zor bir meslektir
Hayat Boyu Öğrenci	<ul style="list-style-type: none"> ✓ İyi bir çevirmen sabırlı olmalı çok okuma ve araştırma yapmalıdır. Aynı zamanda, her zaman öğrenmeye açık olmalıdır. ✓ Çevirmen diller hem kültür hem de tarafsız bilgi aktarımı yapan, her zaman öğrenmeye ve araştırmaya devam eden kişidir. ✓ Çevirmen, gündemi takip eden, kültürlü, diksiyonu düzgün, araştırmacı ruhlu bir kişi olmalıdır.
Mesleki Avantajlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çevirmen çeviri süreci boyunca edindiği farklı bilgiler ile hayat karşı farklı açıdan bakmayı edindir[.] ✓ Kültürlü, tecrübeli, dil işçisi, yerel ve evrensel dinamiklerden haberdar olurlar. ✓ Çevirmenlerin çalışabileceği birçok alan vardır.
Mesleki Statü	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çevirmenler her ne kadar diğerleri farkında olmasa da önemli işler yürüten kimselerdir. ✓ Çevirmen kimseler günümüzde önemli bir işi üstlenmektedir. Kültürel aktarımı gerçekleştirirken ayrıntılara dikkat eder ve çeviri işinin tüm sorumluluğunu alır. Bu gibi yönlerden çevirmenlik saygı duyulması gereken bir meslektir. ✓ Çevirinin bir meslek olduğunun bilincinde olunmalıdır.
Çeviri /çeviriye ilişkin Yaklaşımlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uygun söylem ve ifadeleri seçerek, iletinin aktarımına odaklanmalıdır. ✓ Çeviri sadece bir dilden diğer dile karşılık gelen kelimeleri yerleştirmek değil, kültürü aktarmaktır. ✓ Her eylemin olduğu gibi çevirinin de bir amacı vardır; çevirinin bir amacı olduğu gibi, çevirmenin de bir amacı vardır
Yardımcı Kaynaklar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Son zamanlarda çevirmenler için büyük kolaylık ilan bdc çevirileri artık sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yüzden artık çevirmenler dijital ortamda daha fazla çeviri yapmaktadırlar. ✓ Çevirmen öncelikli olarak hem ana dilini hem hedef dili hem gramer hem de kültürleri bakımından iyi bilmeli ve iyi tanınmalıdır. ayrıca, elindeki teknik imkanları iyi kullanabilmeli. ✓ Aksaklıkların yaşanması ihtimaline rağmen çevirmenlik mesleği daha kabine girmeden, sadece kulaklık yardımıyla çeviri yapıldığı zaman bile eğlenceli bir meslek.

Tanımlayıcı İfadeler	✓ Çevirmen gezen translet yani gezen sözlüktür.
	✓ Metnin yaratıcısıdır ve hak sahibidir, arada kalmıştır ve eyleyendir.
	✓ Hedeflediği kimseyi ya da kimseleri aydınlatan kişi.

Tablo 4 incelendiğinde, örnek cümlelerin karşılık geldiği temalarla bağdaştığı görülmektedir. Yukarıdaki tablodan bazı örnek cümleler burada incelenmiştir. “Bir meslek veya bölümden çok daha fazlası, çevirmenler kültürlerarası köprüyü kuran ve devam ettiren en önemli meslek sahibi kişilerdir” cümlesi “diller ve kültürler arası uzman” temasıyla örtüşmektedir. “Çevirmenlik görüldüğü üzere birçok dalda yapılabilen bir meslektir. Tıp, dizi ve daha birçok alanda farklı diller arasında çevirmenlik yapılabilmektedir” cümlesi “mesleki uzmanlık alanları” temasına uygundur. “Mesleki beceriler” temasına uygun gelen bir cümle ise “Odaklanabilme yetisi, her çevirmenin kazanması gereken ve kariyeriyle ilişkili olan önemli bir yetidir” şeklindedir.” Çeviriyi iyi tarif eden ama çeviri yapamayan çevirmenler yetişiyor” cümlesi “mesleki sorunlar” temasına uygun düşmektedir. Bir katılımcı “hayat boyu öğrenme sürecine” uygun olarak “Çevirmen, gündemi takip eden, kültürlü, diksiyonu düzgün, araştırmacı ruhlu bir kişi olmalıdır” cümlesini sarf etmiştir. “Mesleki avantajlar” temasına uygun olarak “Çevirmen çeviri süreci boyunca edindiği farklı bilgiler ile hayata karşı farklı açıdan bakmayı edinir” cümlesi örnek verilebilir. “Mesleki statü” temasına uygun bir diğer cümle ise “Çevirmen kimseler günümüzde önemli bir işi üstlenmektedir. Kültürel aktarımı gerçekleştirirken ayrıntılara dikkat eder ve çeviri işinin tüm sorunluluğunu alır. Bu gibi yönlerden çevirmenlik saygı duyulması gereken bir meslektir” şeklindedir. Bir katılımcı “Çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar” temasına uygun olarak “Her eylemin olduğu gibi çevirinin de bir amacı vardır; çevirinin bir amacı olduğu gibi, çevirmenin de bir amacı vardır” şeklinde bir cümle sarf etmiştir. “Yardımcı kaynaklar” temasına uygun olan bir cümle ise “Aksaklıkların yaşanması ihtimaline rağmen çevirmenlik mesleği daha kabine girmeden, sadece kulaklık yardımıyla çeviri yapıldığı zaman bile eğlenceli bir meslek” cümlesidir. “Tanımlayıcı ifade” temasına uygun olarak bir katılımcı “Hedeflediği kimseyi ya da kimseleri aydınlatan kişi” şeklinde bir cümle yazmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, çevirmen, çevirmen adayı ve çeviriyle ilgili farklı mesleki profillerden 88 kişiye ulaşılarak çeviri ve çevirmenlik kavramlarına ilişkin görüşlerini ve düşüncelerini açıklamaları istenmiştir. Literatürdeki çeviriye yönelik kuramsal ve uygulamalı çalışmalara bakıldığında, gerek dünyada gerekse ülkemizde çevirinin tarihsel gelişimi hakkında bilgiler edinilebilmektedir. Ancak çeviri ve çevirmenlik kavramlarının nasıl anlaşıldığına yönelik kuramsal ve cümle bazlı KİT üzerinden bir incelemeye literatürde rastlanılmamıştır. Bu, mevcut durumun betimlenmesinde çalışmanın bir özgünlüğü olarak ifade edilebilir. Daha öncede ifade edildiği gibi araştırmada amaç çeviri ve çevirmenlik kavramlarının toplum tarafından nasıl algılandığını, çeviri olgusu ve çevirmen kavramlarının toplumsal pozisyonunu gözler önüne sermek ve çevirmenin yaşadığı kültürdeki yerini ortaya çıkarmaktır. Çalışmaya katılanların mesleki profilleri, çevirmenlik harici katılımcılardan da oluştuğundan çeşitlidir ve katılımcılar kavramlara yönelik farklı düşünceler ve görüşler dile getirmiştir. Bu görüşler örnek cümleler şeklinde çalışmada verilmiş ve örnek cümlelere uygun temalar belirlenmiştir. Temalar incelendiğinde, çeviri kavramında katılımcılar en sık “çeviri ve çeviriye ilişkin yaklaşımlar”, “çeviride uzmanlık alanları” ve “diller ve kültürler arası iletişim” temalarında ifadelerde bulunmuştur. Çeviriye ilişkin birden fazla yaklaşım bulunmaktadır. Her katılımcı subjektif düşüncelerini dile getirmiştir. Örneğin, kimileri çeviriyi kaynak odaklı bir eylem olarak görebilirken kimileri erek odaklı görebilir. Şu an çeviribilimde geçerli olan görüş çevirinin diller ve kültürler arası

bir eylem olduğudur. Bu da erek odaklılığı akla getirir. Ancak özel durumlarda veya farklı metin türlerinde amaca bağlı kaynak odaklı çeviri de mümkün olabilir. Ya da çeviriyi uygulamalı dilbilimin alt bir dalı olarak ele alan birisi çevirinin erek odaklı eylem olmasından çok kaynak odaklı bir eylem olduğunu ileri sürebilir. Ayrıca çeviriye yönelik tanımlamalar birbirine yakın olsa da çeviride birden çok uzmanlık alanı bulunmaktadır. Bu da çeviride uzmanlık alanları açısından uygulanan yaklaşımların o metnin doğasına göre farklı şekillerde uygulanmasını gerektirebilir.

Çevirmen kavramında ise “diller ve kültürler arası uzman”, “mesleki uzmanlık alanları” ve “kişilik özellikleri” temalarının en sık tekrar edilen temalar olduğu tespit edilmiştir. Çevirmen kavramına yönelik en sık yapılan tanımlama çevirmenin diller ve kültürler arası bir uzman olduğudur. Bazıları çevirmeni bu şekilde tanımlarken, bazıları çeviride dilsel aktarımın daha öncelikli olduğunu düşünerek çevirmenin her şeyden önce dil bilen bir uzman olduğunu ileri sürebilir ve kültürel yönünü göz ardı edebilir. Ya da kimileri dil bilmenin çeviri yapmak için yeterli olmadığını bunun ötesinde kültürel uzmanlığın da önemli olduğunu ifade edebilir. Burada da bir subjektiflik söz konusudur. Mesleki statü açısından bazı katılımcılar çevirmenlerin önemli işler yürüten kişiler olduğunu, önemli bir iş üstlendiğini, çevirmenlik mesleğinin saygı duyulması gereken bir meslek olduğunu, çevirinin bir meslek olduğunun bilincinde olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunlar, çevirmen ve çevirmenlik mesleğine karşı halen farklı düşüncelerin bulunduğunu işaret etmektedir. Bu düşünceler tartışma ortamlarında çevirinin meslekleşme açısından bir olgunlaşma sağlanmasına yardımcı olsa da kavramlara ilişkin görüş ve cümlelerin subjektif kalabildiği ve kesin tanımlamaların olmadığı durumlar da vardır. Bununla birlikte, kadın ve erkek katılımcıların çeviri ve çevirmen kavramına yönelik ifadeleri incelendiğinde, bulguların farklı düşünceleri içerse de birbirleriyle tutarlık gösterebildiği ancak kutuplaşmaların yine olabileceği de görülmektedir.

Öneriler

Söz konusu çalışmanın çevirmen ve çeviri kavramlarına olan toplumsal bakış açısının daha olumlu hale getirilmesinin sağlanmasına ve kavramlarının altının daha açık bir şekilde doldurulmasına katkı yapması beklenmektedir. Bu tarz çalışmalar, toplumsal farkındalık oluşturarak özellikle çevirmenliğe yönelik “mesleki statü ve “mesleki sorunlar” açısından somut adımlar atılması noktasında teşvik edici olma niteliği taşıyabilmektedir. Bu nedenle, çevirmen adayları, profesyonel çevirmenler ve çeviriye ihtiyaç duyan kitle için bu kavramlara yönelik günümüz ihtiyaçları çerçevesinde net tanımlamaların yapılması ve bu çalışmadan çıkan sonuç göz önüne alınarak özellikle çeviride meslekleşme konusuna daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu konuda ülkemizde önemli adımlar zaten atılmıştır ancak çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Bir kamuoyu oluşturabilmek açısından bu ve benzeri çalışmaların makale, bildiri, çevrimiçi ve yüz yüze tartışmalar vb. şeklinde artırılması; meslekleşme ve diğer mesleki sorunlar ve kavramlara yönelik bakış açısının olumlanması ve kavramlara yönelik uzlaşa sağlanması açısından olumlu olacağı ifade edilebilir.

Kaynakça

- Baltacı, A (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, Cilt 5, Sayı 2, 368-388.
- Çalışkan, D. ve Kartal, E. (2021). Türkiye’deki çeviri konulu tezler üzerine bibliyometrik bir inceleme (1985-2020), *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 15, 35-73. <https://doi.org/10.26650/ijuts.2021.987390>.

- Doğan, S. & Yücel, G. M. & Güngör, O. (2018). Turizm meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyal medyaya yönelik bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi, *Turizm Akademik Dergisi*, 5 (1), 166-176.
- Eruz. S. (2012). Çeviri derneği ve Türkiye'de çevirmenlik mesleğinin statüye kavuş(a)ma(ma)sı üzerine on üç yıllık gel gitli bir öykü. *AB Çeviri Platformu Bildirileri*. 17-23.
- Frankfort-Nachmias, C., Nachmias, D. ve DeWaard J. (2015). *Research methods in the social sciences*, Worth Publishers A Macmillan Education Company.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: SAGE.
- Öner, S. (2012). Çevirmenlik “mesleği” -çeviri eğitimi ilişkisi bağlamında türkiye’de çeviri alanına bakış. *AB Çeviri Platformu Bildirileri*. 60-63.
- Uysal, N. M. (2017). *Türkiye’de çevirmenlik mesleği ve çevirmen sertifikasyon sistemi*, Sakarya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Ünal, F, Tarhan S. ve Çürükvelioğlu Köksal, E. (2018)ç Gender and perception of profession, *Journal of Education and Training Studies*, Vol:6, No:3a, 35-44.
- http://www.sakine-eruz.com/ceviribilimsel-kaynaklar-sakine-eruz-esen/tuerkiyede_ceviribilim-bolumlerinin-kurulmasi/index.php Erişim: 24.06.2022
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130129M1-1.htm> Erişim: 24.06.2022